

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Gebeurtenissen in Middelharnis in verband met de Engelse invasie in 1809

Verseput, J.

Citation

Verseput, J. (1977). Gebeurtenissen in Middelharnis in verband met de Engelse invasie in 1809. *Mededelingen Van De Nederlandse Vereniging Voor Zeegechiedenis*, 35, 28-37. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4305528>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4305528>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Gebeurtenissen in Middelharnis in verband met de Engelse invasie in 1809

Dr. J. Verseput

Tijdens de vijfde coalitieoorlog toen Napoleons legers in Oostenrijk en Spanje waren gebonden, rijpte in Londen het plan om naast de landingen in Noordwest-Spanje ook een overal op het keizerlijke vlootstation in Antwerpen te doen. En werd uitgegaan van landingen op de kust bij Cadzand en op die van Walcheren. Na bezetting van Breskens en Vlissingen, de uitrustingsplaats van Franse oorlogsschepen, zou de bevelhebber, Lord Chatham, doorstoten naar de Scheldestad.

Op 29 juli 1809 verscheen een vloot van 160 oorlogsschepen en een groot aantal landingsvaartuigen voor de Zeeuwse kust. Aan boord bevonden zich 38.000 man landingstroepen. De weersomstandigheden waren ongunstig en er werd besloten de Ooster-Schelde op te varen en af te zien van de landingsoperaties. Slechts aan de kusten van de binnenwateren zouden troepen aan land worden gezet. De volgende dag gingen militairen aan land in de buurt van Veere. Deze stad werd na zwakke verdediging ingenomen, waarna Middelburg zonder moeite kon worden overmeesterd. Vlissingen bood tegenstand en moest worden belegerd. Daarnaast waren ook eenheden op Schouwen aan land gezet. De Engelsen trokken daarna Zuid-Beveland binnen en bezetten op 2 augustus het ontruimde fort Bath. Het wachten was op de val van Vlissingen, maar dit geschiedde pas na zware beschietingen op 16 augustus. Dit oponthoud betekende, dat de expeditie in feite was mislukt, want de verrassende aanval op Antwerpen was onmogelijk geworden.

Napoleon had na de overwinning op de Oostenrijkers bij Wagram in 1809 met Oostenrijk een wapenstilstand gesloten, waarna vredesonderhandelingen op gang waren gekomen. Binnen afzienbare tijd kon worden verwacht, dat hij troepen zou vrijkrijgen. Na het sluiten van de vrede van Schönbrunn (14 oktober 1809) schreef hij: "Ici tout est fini, il nous maintenant marcher contre l'Espagne et surtout contre la Hollande".

Koning Lodewijk Napoleon had het bericht van de inval in Zeeland in Aken ontvangen. Hij had zich naar Amsterdam gespoed, waar hij op 2 augustus was aangekomen. Hij bracht een troepenmacht samen waarmee hij naar Noord-Brabant trok. Deze eenheden werden geconcentreerd ten zuiden van Bergen op Zoom, waar zij aanleunden tegen Franse troepen rond Antwerpen.

Maarschalk Jan Willem de Winter was door de koning benoemd tot opperbevelhebber van de scheepsmacht in het zuidelijk departement. Deze vloot bestond onder meer uit de kanonneerboten, die op last van schout-bij-nacht Jhr. Hendrik Alexander Ruysch van Hellevoetsluis naar het Zijpe en vervolgens naar Bergen op Zoom waren gedirigeerd. Een tweede flotille werd gestationeerd bij Willemstad. Deze eenheid stond onder leiding van kolonel Hendrik Antony Rijsterborgh.

De Winter vertrok aan boord van het linschip "De Koninklijke Hollander" met het korvet "De Lynx" onder commando van Pieter Ziervogel naar Hellevoetsluis. Na verloop van tijd kwamen daar nog bij de kanonneerboten van Ruysch.

Op 31 juli was het bericht van de Engelse aanval in Parijs bekend geworden. In een ministerraad onder voorzitterschap van Cambacérès werd gesproken over de aanstelling van een bevelhebber van de strijdkrachten. Na ampele bespreking werd besloten Lodewijk Napoleon voorlopig met het opperbevel te belasten. Deze ontving op 8 augustus het bericht van zijn benoeming. Hij aanvaardde deze, maar hij drong wel aan op een spoedige vervanging door een Franse maarschalk. Op 17 augustus was het zover. De koning vertrok naar Amsterdam en generaal Bernadotte nam het bevel over.

Goeree-Overflakkee lag in de frontlijn en reeds op 30 juli had de distriktscommandant, de brigadier Mellet, opdracht gekregen, om, zodra Engelse schepen vanaf de toren van Goedereede werden waargenomen, het eiland te ontruimen. Hij maakte daarop bekend, dat geen vaartuig het eiland mocht verlaten. In voorkomend geval moesten ongeveer vierhonderd militairen met hun uitrusting worden verscheept. Mellet besloot voor dat doel de vissersvaartuigen van Middelharnis te vorderen. Op 31 juli kwam kapitein Van Alphen op het gemeentehuis van die plaats om deze opdracht uit te voeren. Het gemeentebestuur zond de bode langs de huizen der schippers en stuurlieden met de mededeling, dat zij op het dorps-huis moesten komen. De meesten voldeden aan deze oproep. Toen Van Alphen hun mededeelde, dat zij op het bevel van de distriktscommandant met hun schepen naar Stellendam moesten komen, bleek, dat zij daartoe niet bereid waren.

Noch de officier, noch de vroede vaderen konden de vissers er toe bewegen een ander standpunt in te nemen. Van Alphen moest onverrichterzake naar Goedereede teruggaan. In de loop van de middag kwam een onderofficier zeggen, dat het rendez-vous niet Stellendam, maar Goedereede was. Het bestuur ontbood de vissers opnieuw, maar deze handhaafden hun afwijzende houding. Niet allen waren blijkbaar zo weerspanning, want in de loop van de avond vertrokken drie vaartuigen naar Goedereede.

Op 3 augustus kreeg Mellet bevel op Bergen-op-Zoom terug te trekken. Wederom eiste hij de vissersvaartuigen op, maar slechts enkele zeilden uit. Mellet kon beschikken over negen boten, waaronder vier uit Sommelsdijk. Het grootste deel van de militairen moest achterblijven tengevolge van de weigering der vissers en het zwakke optreden van de gemeentelijke overheid van Middelharnis.

Zo iets kon niet worden geduld. In de ochtenduren van de vierde augustus trok de eerste luitenant I.C.R. Schoorn aan het hoofd van een afdeling van zestig militairen de gemeente binnen. De commandant ging naar het huis van de 60-jarige baljuw-schout Lambertus Kolff. Hij wees deze op de noodzaak de weerspanning te dwingen naar Goedereede te vertrekken. Hij wilde de zeelieden nog een kans geven. Daartoe moest de heer Kolff er voor zorgdragen, dat de betreffende personen in het logement van Schoonejongen zouden verschijnen. Kolff slaagde erin de vissers bijeen te krijgen en na verloop van enige tijd kon de luitenant de opgekomen toespreken. Hij zei, dat zij moesten komen om manschappen, munitie en proviand naar Hellevoetsluis (?) te vervoeren. Zijn toespraak maakte niet veel indruk. Slechts twee personen waren bereid naar Goedereede te komen. Op de vraag van Schoorn waarom de anderen niet wilden komen werd geantwoord, dat men geen volk kon krijgen. Daarnaast werd gezegd, dat het tij niet gunstig was. Hierop haakte de militair in door te vragen wanneer dit wel gunstig was. Hem werd geantwoord, dat dit

afb. 1 (Gedeelte van de) Carte des Entrées de l'Escaut et de la Meuse avec les Bancs Passes Isles et Costes Comprises entre Gravelines et Rotterdam (Parijs), begin 19e eeuw
Maritiem Museum 'Prins Hendrik', Rotterdam

om 10 uur 's avonds het geval was. Schoorn vond dit niet bezwaarlijk en zei, dat hij er dan op rekende, dat dan alle schepen zouden uitvaren. Deze uitspraak viel niet in goede aarde. Uit de vergadering werd de vraag gesteld hoe men aan geld voor proviandering en vergoeding voor de opvarenden kon komen. Hierop kwam als antwoord, dat dit door het gemeentebestuur moest worden geregeld. Enkele vissers gingen daarop naar het gemeentehuis, waar hun werd gezegd dat dit tot de competentie van de heer Kolff behoorde. Deze werd benaderd, maar zei dat zij, wanneer zij ter visserij gingen, ook geld in de proviandering moesten steken. Na hun tegenwerping, dat er dan geld in het vooruitzicht was, ging de schout schouderophalend weg. Mokkend keerden de stuurlieden in de zaal van het logement terug. Schoorn werd nu gevraagd borg te staan voor de onkosten en de gederfde inkomsten, maar deze weigerde hierop in te gaan, waarna de vissers morrende de zaal verlieten.

Op straat werden de zeelieden opgewacht door een menigte volk. Velen, belust op rellertjes, uitten kritiek op Kolff en Schoorn, rijke lieden, die de weinig kapitaalkrachtige vissers geen geld wilden geven. Er werd gesproken over de juistheid van het niet verlenen van hand- en spandiensten aan de militairen op het ogenblik, waarop de Engelsen zo dichtbij waren.

Die avond ging Schoorn naar de Kaai, waar hem bleek, dat de vissers wel langs de kade flaneerden, maar niets deden aan het zeilklaar maken van hun vaartuigen. Hij ergerde zich hieraan, sprak stuurman Abram van Bree aan, en vroeg waarom hij niet op zijn schip was. Deze merkte op, dat hij alle tijd had en dat daarbij kwam, dat hij niet wist waar hij zijn volk moest zoeken. Schoorn beval hem onmiddellijk aan boord te gaan, maar de visser gaf hieraan geen gevolg. Schoorn zei, dat hij dan tot arrestatie zou moeten overgaan, en hem aan handen en voeten gebonden aan boord zou laten brengen. Zo iets nam de vrije visser niet. Hij trok zijn jas uit en vroeg op smadelijke toon wat er zou gebeuren als hij zich niet zou laten binden. Het is waarschijnlijk, dat het daarna tot handtastelijkheden kwam, maar Van Bree ging niet aan boord. Vergezeld van zijn collega Leendert Buurveld, omstuw door Joelende burgers, richtte hij zijn schreden naar de Voorstraat met als doel het gemeentehuis aan het einde van die straat. Het gemeentebestuur stond op het bordes toen de tierende menigte aankwam. Van Bree riep, dat hij was gemolesteerd en nu de hulp van de burgerlijke autoriteiten kwam inroepen. Hij vroeg de beide klokken te laten luiden teneinde de burgerij op te roepen om zich te verzetten tegen militaire willekeur. Dit werd geweigerd, maar enkele burgers hadden kans gezien in de toren te komen en beide klokken lieten hun galmende stem over Middelharnis horen. Dit duurde niet lang, want de klepel uit de grootste klok viel naar beneden. Het euvel werd hersteld, maar hiermede was enige tijd gemoeid en toen bleek, dat verder luiden niet meer nodig was, want er waren reeds talloze burgers samengekomen.

Het gemeentebestuur had intussen beide stuurlieden in de raadzaal genood. Van Bree zei, dat een daggeld voor de opvarenden van de te vorderen schepen moest worden vastgesteld. Kolff noemde dit redelijk en beloofde hierover met de boekhouders te zullen spreken. Beide vissers lieten zich niet met een kluitje in het riet sturen en eisten zekerheid. Na wat heen en weer spreken werd betaling door de vorderende autoriteiten wenselijk geacht. De bode werd uitgezonden om Schoorn te halen, maar deze was met zijn mannen reeds naar Goedereede vertrokken. De stuurlieden stelden voor om een commissie, samengesteld uit enkele gemeenteraadsleden en een paar vissers, naar Goedereede te zenden. Dit plan werd geblokkeerd door een veto van Kolff, die er op wees, dat die mensen in Goedereede als gijzelaars zouden worden vastgehouden. Hij drong er nogmaals bij de vissers op aan te buigen voor de militaire gezagdragers. De stuurlieden wilden dit voorstel eerst met hun collegas bespreken. Dit werd toegestaan, maar spoedig kwam als antwoord, dat men geen gevolg wilde geven aan het gedane voorstel.

Nadat de heren het gemeentehuis hadden verlaten keerde de rust weer. 's Avonds laat zeilde één schip uit om koers te zetten naar Goedereede. In de vroege morgen van de vijfde

augustus heerste er veel bedrijvigheid bij de haven. Gaffelschuiten en schokkers werden zeilklaar gemaakt om daarna te vertrekken, maar niet naar Goedereede, maar naar de monding van het Spui.

De heer Kolff had verslagen van de moeilijkheden aan Mr. Carel Gerard Hultman, landdrost van het departement Maasland en aan Mr. Alexander Wilhelmus Johannes Josephus baron van Hugenpoth tot Aerdt, minister van justitie en politie gezonden. In beide stukken werden de weerspannige vissers als schuldigen aangewezen.

Minister van oorlog Cornelis Rudolphus Theodorus baron Krayenhoff schreef aan zijn collega Hugenpoth, dat kapitein Haugwitz uit Goedereede hem had gemeld "dat hij weinig steun (vond) in de regering van Middelharnis ter beteugeling der schippers, die zich zelfs hadden verzet tegen militairen". Dit toonde de andere zijde van de gebeurtenissen. De minister wilde dan ook meer klaarheid en gaf de landdrost opdracht de zaak grondig te onderzoeken. Deze delegerde die taak aan de gemeentebesturen van Middelharnis en Sommelsdijk, waarbij hij een beloning van honderd rijksdaalders in uitzicht stelde voor degene, die namen van onruststokers meldde.

Het bestuur van Sommelsdijk schreef per omgaande, dat er geen ingezetenen van die gemeente bij de rellen waren betrokken geweest. Voor de heren van Middelharnis lag de zaak moeilijker. Zij hadden de vlotte melding van de schout niet gewaardeerd. Zij beschouwden de eis van de landdrost betreffende de publikatie van een gemeentelijke verordening, waarin de naam van Lambertus Kolff als berichtgever werd vermeld, als een aanklacht tegen het gemeentebestuur. Kolff was evenmin gelukkig met die naamsvermelding. Per kerende post vroeg hij de naam te mogen schrappen, opdat nieuwe ongeregelheden zouden kunnen worden voorkomen. Het was voor hem een opluchting toen hij vernam, dat de gewraakte mededeling kon worden geschrapt. Opgetogen deelde hij een en ander op 15 augustus in de vergadering van het gemeentebestuur mee. De aanwezigen toonden zich ook gelukkig met deze oplossing. In de notulen werd opgetekend, dat dit verblijdend was, omdat "de tegenwoordige omstandigheden het zeer bedenkelijk maakten om aan de burgerij zoo openlijk te kennen te geven welke de hoofdaanleiding der notificatie van de landdrost is geweest".

In deze vergadering werd de definitieve tekst van het gevraagde antwoord opgesteld. Vanzelfsprekend was, dat de nadruk werd gelegd op de onwil der vissers. Door hun optreden was "het ons niet mogelijk geweest, welke fermiteit men ook getragt had aan te wenden, om met enig effect deselve vaartuigen ter bekenden einde te requireeren en alzoo metterdaad te zorgen, dat daaraan naar behooren wierde voldaan". De brief eindigde met een verklaring, die luidde: "Voorts kunnen wij Uw Exc. verzeeken, dat wij zullen voortgaan, om, bij voorkomende gelegenheden onze ingezetenen steeds voor te houden hunne gebondenheid, om aan de orders en bevelen te gehoorzamen, en verder (zoo veel als in onze magt is) mede te werken om hun dadelijk daartoe te brengen".

Op 16 augustus zeilde een Engelse vloot eenheid met 25 landingsvaartuigen vanuit het Keeten naar het Zijpe en raakte daar slaags met Hollandse oorlogsschepen. Hoewel de Engelsen er niet in slaagden een doorbraak te forceren, lukte het hun wel in Zijpe en Kramer door te dringen. Na vergroting van het aantal Britse schepen breidde zij hun macht uit tot de monding van de Dintel. De Hollanders besloten daarop tot de aanval over te gaan. Vanuit Noord-Brabant rukten zij, na het doorwaden van de Zandkreek, Zuid-Beveland binnen. Op 4 september werd het verlaten fort Bath bezet. De Engelsen, die ernstig te lijden hadden onder de Zeeuwse koorts - in het begin van september bedroeg het aantal zieken en gewonden ongeveer 12.000 man - trokken zich terug op Walcheren. Na de bovengenoemde successen der Engelsen had kolonel Rijstenborgh op 20 augustus bevel gegeven, dat alle vaartuigen, die geschikt waren voor troepenvervoer, bij Willemstad moesten worden aangetrokken. Deze order werd de volgende dag in Middelharnis bekend. Het gemeentebestuur kwam in spoedvergadering bijeen. Men besloot, dat dit bevel door de

omroeper zou worden bekendgemaakt, waarbij deze tevens de schippers - de meesten waren in Middelharnis teruggekeerd - zou oproepen voor een samenkomst op het raadhuis. De heren wachtten, maar slechts één schipper verscheen. De bode kreeg opdracht zeventien vissers persoonlijk uit te nodigen, maar niemand gaf gevolg aan deze oproep.

Nadat de bestuurderen het middagmaal hadden gebruikt, kwamen zij wederom op het gemeentehuis samen. Opnieuw werd de omroeper uitgestuurd. Hij maakte onder andere bekend: "Een ieder zal zich de nadeelige gevolgen te wijten hebben, die uit een tegenovergesteld gedrag te wachten zijn", maar niemand trok zich hiervan iets aan. In de namiddag verscheen luitenant-kolonel Kraay op het gemeentehuis, waar hij een onthutst bestuur aantrof. Wederom ging de bode de adressen der vissers langs. Nu werd succes geboekt, want zestien hunner verschenen in de raadzaal. Na veel heen en weer praten bleken zij bereid te zijn uit te varen, maar niet naar Willemstad, maar naar de ingang van het Spui. Kraay vond dit goed, mits dit de volgende ochtend bij het eerste tij zou gebeuren.

De uit het gemeentehuis komende schippers werden opgewacht door talloze burgers. Toen deze hoorden, dat de schepen zouden uitvaren, uitten zij hierop hun kritiek. Er werden groepjes gevormd. Vooral diegenen, die bij Bastiaan Hendrik Visser stonden, staken hun afkeer van de Franse niet onder stoelen of banken. Bovendien werd Kolffs toegevendheid afgekeurd. Toen de baljuw zich dan ook vertoonde, werd hij uitgeweid. Hij schreef:

"Een der ingezetenen met name Bastien Hendrik Visser kwam als een woedend Mensch uit de saamgevoeyde hoop op de Kaay naar het Raadhuis en op het bordes gekomen zich niet ontzien heeft om mij, onder een vergezocht voordwendsel op een alleszints brutale wijze te bejegenen door mij met beledigende termen en oproerige bedreigingen voortehouden van mij wel te zullen vinden, zonder dat ik hem door raisonnemen tot bedragen konde brengen; vervolgens de trappen afgeloopen zijnde heeft hij ten aanhoore van verscheide personen voor het Raadhuis met opgestooken vuisten die dreigementen herhaald, zeggende, dat ik er nu aan moest, mij vervolgens met bijvoeging van de allerijlijkste vloeken uitmakende voor een patriot, schurk, draayer en dergelijke expressiën, zodat ik geraden vond mij binnen het Raadhuis te begeven ten einde mij niet langer aan zulke ondragelijke beledigingen bloot te stellen, terwijl de toegevoeyde menigte het volstrekt ondoenlijk maakte dien onverlaat tegen te gaan, daar ik meer al te duidelijk kon bemerken dat een geheele troep volks tezamen rotte om te zien welken mesures door mij in deze zouden worden genomen".

De luitenant ter zee B.I. Lans, die in gezelschap van twee gendarmes uit Sommelsdijk op het gemeentehuis was, bood de baljuw bescherming aan, maar deze derfde niet weg te gaan. In de late namiddag gelukte het hem via een achteruitgang weg te komen. 's Avonds kwamen de heren wederom samen. Na ampele besprekingen werd overeengekomen geen strafmaatregelen tegen Visser te nemen. In het verslag aan de landdrost staat: "Hebben wij in betrekking als schepenen na serieus overleg niet raadzaam kunnen vinden om den bailliuw te qualificeeren tot het apprehendeeren van gemelden persoon daar wij vermenden met grond te moeten vreezen, dat indien wij daartoe waren overgegaan zulks zeer zeker een geweldig oproer onder het volk zoude hebben veroorzaakt". De vissers zagen in dit alles een bewijs van zwakte en zij besloten niet uit te varen.

Toen de volgende morgen de heren wederom tesamen waren gekomen, werden zij er niet door verrast toen een gebelgde luitenant-kolonel Kraay binnentrad. Hij wees erop, dat die sabotage niet langer geduld kon worden en dat hij zich genoodzaakt zag maatregelen te treffen. De verontruste heren zonden de bode weer naar de bekende adressen. Er verscheen een aantal vissers, die door Kraay werden toegesproken, waarbij hij zich te buiten ging in het gebruik van zeer dreigende taal. Zij zwichtten voor die woorden en in de loop van die middag zeilden zij uit om een ligplaats bij het Spui te gaan innemen. In de haven bleven slechts enkele onttakelde vaartuigen en de schepen van de beurtschippers en de veerman achter.

Kraay had medegedeeld, dat voor de levensmiddelenaanvoer de overheid paspoorten aan schippers wilden uitgeven. Het gemeentebestuur wilde blijkbaar de weerspannige stuurlieden lijmen. Er werden dan ook vierentwintig paspoorten aangevraagd, maar de overheid gaf er slechts negen.

Het bericht van de laatste moeilijkheden was oorzaak van de komst van honderd militairen, die in voorkomend geval zouden kunnen ingrijpen.

Mededelingen omtrent de relletjes waren ook aan de koning gedaan en deze gaf op 17 augustus opdracht de zaak grondig te onderzoeken. Het was het eenvoudigst geweest wanneer men de kwartierdorst voor Goeree-Overflakkee had kunnen inschakelen, maar dit ambt was vakant. Het koninklijke ingrijpen leidde er toe dat de bestaande vakature snel vervuld werd. In die functie werd benoemd Mr. Bernard Hendrik Alexander Besier. In zijn aanstelling lezen wij: "Dat oogenblikkelijk door U naar het gedrag van alle gemeentebesturen, zoo wel als van de verdere politieke en civiele autoriteiten en ambtenaren in dat kwartier, gedurende de tegenwoordige omstandigheden gehouden ten zorgvuldigste worden gequireerd en daarvan aan dit Ministerie gerapporteerd zal worden".

Naast de beschreven moeilijkheden in Middelharnis was er nog een ander probleem, de handel met de vijand. Op 16 augustus had de landdrost van Maasland aan de verschillende gemeentebesturen gemeld, dat hij had vernomen, "dat ingezetenen van het eiland Overflacqué zich niet zouden ontzien om een en andere levensmiddelen, en wel voorname-lijk vee, uit gemelde eiland te vervoeren of te doen vervoeren naar het eiland Schouwen". Hiertegen wilde hij optreden en in dit verband schreef hij: "Zodanige ingezetenen, welke, onverminderd hunne verplichting tegen hun Vaderland, die geen toevoer aan de vijand kan gedogen en deze des landdrost's zeer ernstigste waarschuwing, zich schuldig mogten maken aan zoodanige misdadige ondersteuning des vijands, zelve als vijand van hun Vaderland beschouwd en behandeld worden; wordende de bailluwen op hetzelfde eiland Overflacqué en Goedereede, op hunne verantwoordelijkheid bij deze gelast op de gedragswijze der ingezetenen ten opzichte van het fourneren van levensmiddelen aan den vijand nauwkeurig acht te slaan".

De heer Kolff kon geen schuldigen noemen, maar wel werd een gemeentelijke verordening tegen die handel uitgevaardigd. Er werd ook geklaagd over vissers, die te ver buitengaats gingen en daar contact met de vijand hadden. Op 26 augustus meldde Rijsterborgh aan het gemeentebestuur, dat schepen, die te ver buitengaats gingen "verder dan onder 't bereik van de Zuid-Batterij bij de Quak "zouden worden " genomen of in de gront geboort". De heren haastten zich om dit aan de zich in het Spui bevindende vissers mee te delen, die van hun kant beloofden zich aan die bepaling te zullen houden.

In die dagen was luitenant ter zee Lans in de gemeente bezig manschappen voor de marine aan te werven. Hij zocht "Voor den tijd van ses weken alleenlijk binnenslands op geene groote schepen en niet naar zee en voorts op premien naar rato der manschappen of dezelve bevaren of onbevaren zijn. Wordende mitsdien bij deesen een ieder aangemoedigd en aangespoord om van deeze gelegenheid gereedelijk gebruik te maken om als een regt geaard Hollander den Koning en het Vaderland te dienen, ter verdediging van hetzelfde tegen alle voorkomende vijandelijke aanvallen". Het valt te betreuren, dat het resultaat van deze wervingsactie niet bekend is, maar ik vermoed, dat Lans weinig succes moet hebben gehad.

Begin september kwam de kwartierdorst Besier in zijn standplaats Dirksland aan. Op 11 september gingen Kolff en twee raadsleden ter verwelkoming naar zijn bureau. Besier begon onmiddellijk over de laatste relletjes, waarbij hij zei, dat de koning zeer ontstemd was en een uitvoerig verslag had geëist. Hierin moest de nadruk worden gelegd op "de demarches door het Bestuur daaromtrent gedaan, ter voorkoming en stuiting van deselve beweegingen". De heren voelden nattigheid en de volgende dag stelden zij de navolgende bekendmaking op: "Zoo is het, dat het gemeentebestuur ingevolge de voordragt van de schout ter gereede voldoening aan de inhoud van een missive bij deezen op het ernstigst

verbiedt, dat na zonnenondergang geen de minste zamenrottinge op de Kaay of straaten binnen deze gemeente plaats hebben, en tevens allen en een iegelijk gelast, om zich op dien tijd in huis te houden en voorts van alle uitdrukkingen te onthouden die den koning of hoogstedesselfs officieren eenigzins kunnen beledigen met uitdrukkelijke waarschuwing dat zoodanige die zich mogten verstouten contratie dezese te handelen als verstoorders der openbare rust en veiligheid van personen zullen werden gehouden en ten strengste gestraft. Het gemeentebestuur noggenoemd belooft wijders bij deezen een premie van honderd gulden aan den geenen die een of meer personen zal ontdekken en aan de schout aanbren- gen, welke de hierboven verboode uitdrukkinge mogten hebben gebeezeit, zodanig dat dezelve in handen van de justitie geraake en van het feit overtuigt worde, zullende des aanbrenners naam, des begeerende, werden geheim gehouden. Werdende verders de dienaars der justitie bij deezen bijzonder geordonneerd en op verbeurte van hunne bediening gelast, teegen de overtreding dezese alle mogelijke vigilantie te gebruiken en hetzelfde ontdekken- de zoodanige persoon of persoonen dadelijk te apprehendeeren en daarvan aan de schout onverwijld kennis te geeven. Een ieder wagt zich dus voor schade en schande!"

Het gemeentebestuur had eindelijk iets gedaan en meende nu vrijuit te kunnen gaan. Daar- na stelde de secretaris het gevraagde verslag op, dat als twee druppels water op de voorgaan- de stukken leek. Diezelfde avond werd het aan Besier ter hand gesteld, die het doorzond naar Den Haag, maar hij kreeg het per kerende post terug en hem werd geschreven, dat hij persoonlijk een diepergaand onderzoek moest instellen. Besier liet door de heer Kolff het gemeentebestuur in spoedzitting bijeenroepen. In die samenkomst eiste hij op hoge toon de opstelling van een verantwoord verslag, maar hierin werd het oude standpunt wederom uiteengezet. De kwartierdorst had ook contact gezocht met enkele vissers en ook aan hen was verzocht een verslag op te stellen. In dit stuk werd gewag gemaakt van vele goedgezinde vissers, die tot verzet waren gekomen door het onredelijk optreden van luite- nant Schoorn en de afkeer die men had van de schout.

Beide stukken werden aan de landdrost gestuurd, maar deze zond alles terug. In een begeleidend schrijven droeg hij de kwartierdorst op een beter gefundeerd verslag op te stellen (23 september). Besier voldeed aan deze opdracht en zo ontstond het zeer uitvoeri- ge stuk van 28 september 1809. Hierin meldde hij, dat hij geen schuldigen kon aanwijzen, zodat arrestaties achterwege moesten blijven. Hij meende, dat de ongeregelheden het gevolg waren van opgekropte minachting en groot wantrouwen tegenover de bestuurders, speciaal de baljuw-schout Lambertus Kolff. Uit dit document geef ik het navolgende uit- voerige citaat. "De hoofdtrekken van des schouts character zijn trotsheid, heerschzucht en eigenbaat. Zijne trotsheid doet hij alle ingezetenen op de ondragelijkste wijze gevoelen . . . Zijn heerschzucht klinkt in alle zijn handelingen door; zijn stelregel schijnt te zijn: die niet voor mij is, is natuurlijk tegen mij. Hiervan heeft hij, die zig hoe bescheiden ook tegen zijn voornemen verzet, zijne genade verloren. De leden van 't gemeentebestuur strekken hier van te voorbeeld Het gemeentebestuur bestaat uit vijf leden daar onder begrepen de president. Deze is geheel afhankelijk van den schout omdat zijne dogter is getrouwd met den boden, die zig dikwijls aan dronkenschap schuldig maakt, maar door den schout wordt aangehouden om daardoor de schoonvader in zijne magt te hebben, daar hij den bode zeker zoude afzetten, indien de president hem durfde tegenspreken. Een ander lid is bakker van zijn ambagt, even afhankelijk van den schout omdat hij schuldenaar is aan desens broeder als directeur der armenkas, die hem zeker het voorgeschoten capitaal zoude opzeggen indien hij vermetel genoeg ware om den schout tegentewerken. De derde is metselaar en heeft de leverancien en het werk voor de dorpsreparatien. De schout is thesaurier en de gevolgtrekking is niet moeylijk. Met de beide overige lieden mag het niet veel anders gesteld zijn. Welke ontzag moet nu soodanig een afhankelijk bestuur bij de ingezetenen verwekken, die van dat alles zeer wel onderrigt zijn, en welk vertrouwen moeten zij dezelve inboeze- men, daar zij door afhankelijkheid genoodzaakt zijn alle misstanden door den schout inge- voerd door hun stilzwijgen te wettigen, waarbij zij dan ook openlijk jabroers genoemd

worden Van eigenbaat en hebzugt (van de schout) zijn meer als een bewijs tot werke- lijke schade van dorp en ingezetenen voorhanden". Tot staving van deze laatste opmerking geeft hij enkele voorbeelden, zoals de grote winsten uit het Viskantoor, hoge huishuren en malversaties bij de uitkeringen aan de slachtoffers van de watersnood van 1806. De landdrost was nog niet tevreden en op 12 oktober schreef Besier een vergadering uit, waaraan naast het gemeentebestuur en de schout ook de stuurlieden A. van Bree, L. Buurveld en A. Verhage en de opvarenden W. v.d. Meulen en J. de Waard deelnamen. Deze laatsten namen geen blad voor de mond, er werden harde noten gekraakt. Gedurende vier uur vond de felgevoerde discussie plaats. Het uitvoerige verslag, getekend door de schout en de drie stuurlieden, werd voorzien van het zegel der gemeente. Opvallend is, dat niemand heeft gezien, dat het stuk was gedateerd op de 12e van oogstmaand (dus augustus). Dit doku- ment werd op 18 oktober in Den Haag ontvangen, maar het werd wederom geretourneerd. De landdrost wilde nog meer gegevens, namelijk ondertekende verklaringen van onpartij- dige personen. Besier ondernam pogingen in die richting, maar hij boekte geen resultaat, want de mensen weigerden de afgelegde verklaringen te ondertekenen uit vrees voor wraak van de zijde van Kolff.

Eindelijk, op 17 december, werd het dossier naar de landdrost gezonden. Besier had er een verklaring aan toegevoegd, die kulmineerde in de volgende zinsneden: "Overgaande tot de consideratie opsichtelijk het gebeurde van den dag, meen ik als waarschijnlijk te moeten aanmerken, dat vrees voor de gevolgen bij het gemeentebestuur en de ongepaste maat- regel van 1sten lieutenant I.C.R. Schoorn de voornaamste oorzaken zijn geweest, dat de ongeregelheden tot die hoogte zijn geklommen. De muiltzugt van het gemeen van Middelharnis bij verschillende gelegenheden in vroeger jaren door hetzelfde aan de dag gelegd, gevoegd bij de ontruiming van Goedereede, waardoor deze eilanden zoo aan den vijand als aan de spoorloosheden van het gemeen wierdt blootgesteld, heeft misschien het gemeentebestuur teruggehouden om zoodanige maatregelen te nemen als ter bevordering der requisitie dienstig zoude geweest zijn. Ik ben dus niet vreemd om te gelooven, dat het gemeentebestuur zig deze zaak niet zo heeft aangetrokken om het gemeen te ontzien en zodoende na de evacuatie het gevaar van plundering, etc. te ontgaan, hoezeer ik voor mijzelve niet kan verbergen, dat deze vrees bij gepaste en in tijds genomen maatregelen als ijdel is te beschouwen". Het verzet was in de eerste plaats gericht tegen de verouderde regentenmaatschappij. Men zou kunnen spreken van een democratisch verzet. Hiernaast was er ook een ontluikend nationaal gevoel, dat tegen de Fransen en hun dienaren was gericht. De nieuwe tijd klopte, hoewel vertraagd, ook op Goeree-Overflakkee aan de deur.

Het uitvoerige dossier werd op 29 december doorgezonden naar de minister van Eeredienst en Binnenlandsche Zaken, die het in het archief opborg, want er waren belangrijker zaken aan de orde.

In september en oktober 1809 werden er in Middelharnis burgers opgeroepen om met paarden werkzaam te zijn bij het maken van fortificaties bij Ooltgensplaat. Moeilijkheden deden zich hierbij niet voor. Het terugtrekken der Engelsen was de vissers ten goede gekomen, want op 22 september kregen zij toestemming om voor de verse vis visserij wat armslag te nemen. Zij moesten zich aan de volgende voorwaarden houden: " 's Morgens uitvaren in 't gezigt van 't land moetende blijven en des avonds wederom zullen zijn". Op 17 november vorderde Rijstenborgh kleine vaartuigen voor transporten naar Zeeland. De bode ging de adressen weer langs. Toen de schepelingen op het raadhuis kwamen, troffen zij daar de opperluitenant Drieman aan, die meedeelde, dat de requisitie slechts van korte duur zou zijn. De schippers waren bereid om aan de aanroep gevolg te geven. Zij volgden echter de oude politiek, want toen Drieman de volgende morgen naar de haven ging, waren slechts enkele vaartuigen onder zeil gegaan. Hij spoedde zich naar het gemeentehuis, waar hem werd verteld, dat er juist bericht van de kwartierdorst was gekomen, waaruit bleek, dat de schippers recht hadden op een schadeloosstelling. Er was aan toegevoegd,

dat wegeraars beboet zouden worden. De boze Drieman kon gekalmeerd worden en hij werd gelijmd met de toezegging, dat het gemeentebestuur zou zorgdragen, dat de weerspannige vissers en schippers zouden uitvaren. Na zijn vertrek werd een speciaal bevelschrift aan zeventwintig belanghebbenden uitgereikt. Het luidde: "Namens het gemeentebestuur van Middelharnis wordt Gij aangezegd en gelast om U morgen den 19den dezer des morgens ten 8 uuren te begeeven aan boord van de door U bevaren wordende schokker (zullende geen verschoning geven, dat men voorwendt van niet bij de schokker te varen) teneinde aldaar af te wachten, de orders van uwen stuurman tot het aanvangen eener reize van maar weinige dagen en zult gij bij het in gebreken blijven van te voldoen aan bovengen. aanzegginge en last, verbeuren een boete van 6 gulden ten behoeve van den algemeenen armen dezer plaatse en bij onvermogen tot het opleggen van gemelde geldelijke boete zullen zodanige onwilligen worden gecorrigeert en gestraft naar bevind van zaken".

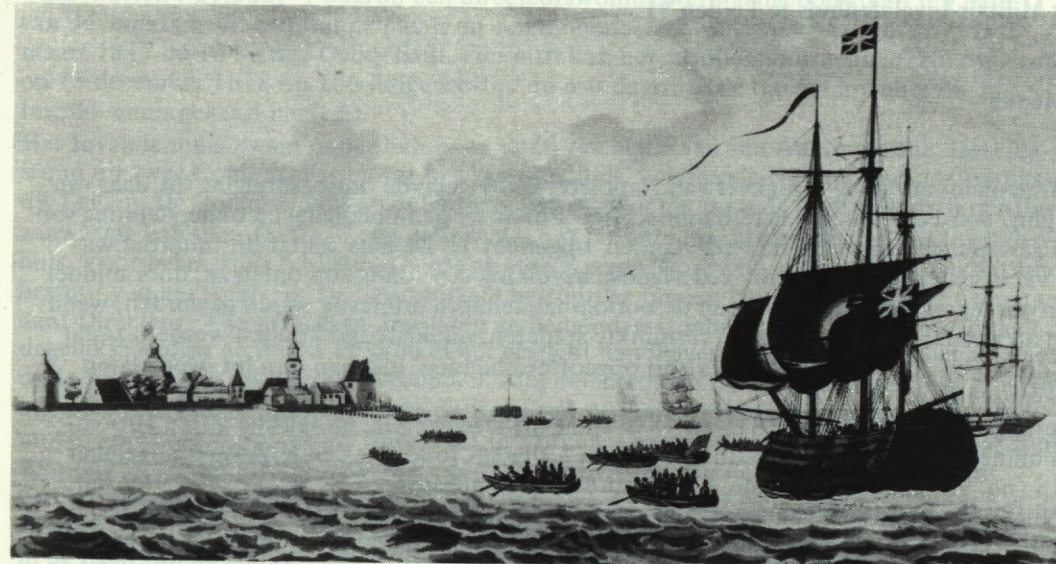
De houding der bestuurderen was veranderd en de volgende morgen aanvaardden alle schepen de reis naar Zeeland. Deze vaartuigen keerden op twee na, die averij hadden opgedaan, na enkele weken in de thuishaven terug.

Toen Napoleon in Wenen mededelingen betreffende de Engelse invasie had gekregen, schreef hij aan zijn minister van oorlog Clarke: "A vous parler confidentiellement il est possible que lorsque ceci sera terminé, je fasse occuper les côtes de Hollande pour fermer les ports aux Anglais". Het was deze zienswijze die de politiek van de keizer bleef beheersen. Eind oktober eiste hij van zijn broeder Lodewijk, dat deze de Hollandse bezettingsmacht van Zuid-Beveland van drieduizend man op zestienduizend man zou brengen. De keizer wist dat dit onmogelijk was, want Lodewijk kon slechts beschikken over een troepenmacht van twintigduizend man (waarvan er drieduizend in Spanje verbleven. Wanneer Lodewijk aan de eis van de keizer zou voldoen, bleef er voor de verdediging van de rest van het grondgebied van het koninkrijk slechts duizend man over. De eis van de keizer, dat Holland tweehonderd kanonneerboten tegen de Engelsen op Walcheren zou inzetten, was evenmin te verwezenlijken; De Winter kon met moeite een honderdtal van deze vaartuigen bemannen. Lodewijk antwoordde op 4 november aan zijn broer: "Je puis vous sacrifier mon rang, mon existence, mais je ne puis jamais consentir aux demandes qu'on me fait". Napoleon had Lodewijks steun nog nodig bij zijn scheidingsprocedure en daartoe nodigde hij hem uit naar Parijs te komen. Lodewijk ging op 27 november naar de Franse hoofdstad. In zijn vergulde kooi werd hij op 10 maart 1810 gedwongen het traktaat te ondertekenen, waarbij hij onder andere afstand deed van Zeeland, Brabant en het gebied tussen Maas en Waal. Dit was het begin van het einde van het koninkrijk Holland.

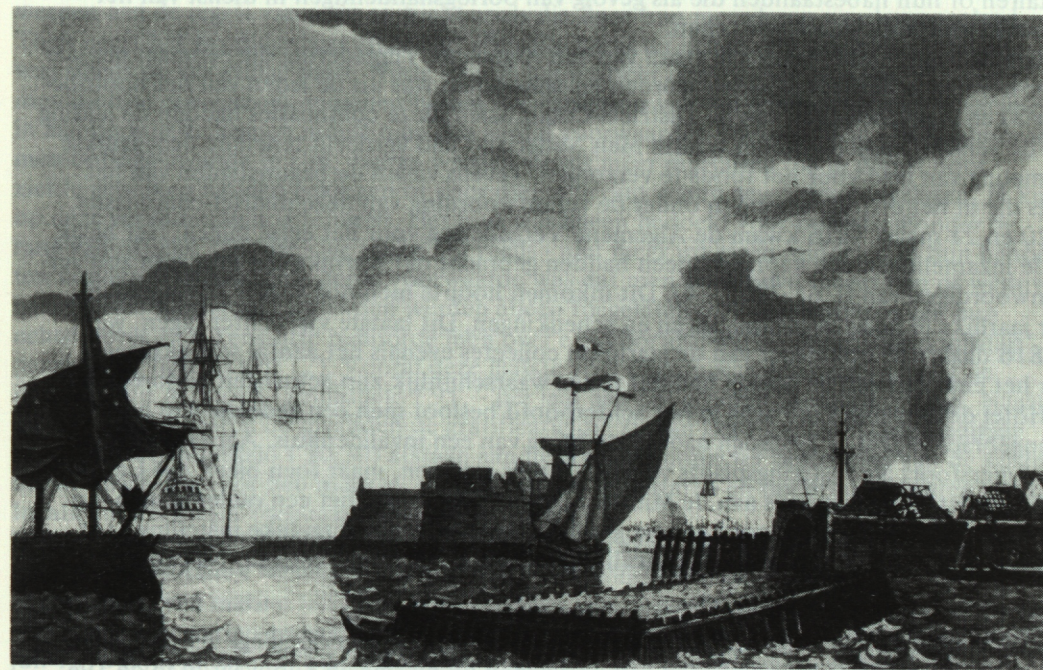
Die reis naar Parijs hield de autoriteiten meer bezig dan de gebeurtenissen in Middelharnis en daarom werden de verschillende stukken niet verder afgehandeld. Hierbij kwam nog, dat de Engelsen de bezette gebieden ontruimden, de laatste groep verliet op 24 december het eiland Walcheren. De rust keerde terug en de waarschuwingsproklamatie van het gemeentebestuur kon als ingetrokken worden beschouwd. De gebeurtenissen waren in de historie ingelijfd.

Noten

Er bestaat geen gedrukte beschrijving van de gebeurtenissen in Middelharnis gedurende het jaar 1809. Het bovenstaande verhaal werd gereconstrueerd aan de hand van de betreffende notulen van vergaderingen en daarbij behorende stukken in het archief van het gemeentehuis in Middelharnis. In het Rijksarchief te Den Haag werden voorts geraadpleegd: Correspondentie Landdrost Maasland 1809 (5 registers en vele portefeuilles); Ministerie van Binnelandsche Zaken en Eeredienst, winter 1809, nr. 19; Collectie Mossel van Straalen (Aanwinsten 1889, nr 9); en Holland mei tot december 1809, nr. 5590.

*De aankomst der Engelsche in Ter Veere, in Oogstmaand (augustus) 1809
Aquatint door Fr. Dietrich (werkzaam in Amsterdam omstreeks 1817), uitgegeven door J. Groenewoud en Zoon te Amsterdam
Maritiem Museum 'Prins Hendrik', Rotterdam*

*Het bombardement der stad Vlissingen door de Engelschen in Oogstmaand (augustus) 1809
Aquatint door Fr. Dietrich (werkzaam in Amsterdam omstreeks 1817), uitgegeven door J. Groenewoud en Zoon te Amsterdam
Maritiem Museum 'Prins Hendrik', Rotterdam*